

KS. HENRYK SŁAWIŃSKI

GŁOSZENIE EWANGELII
W WIELOKULTUROWYM SPOŁECZEŃSTWIE
NA PRZYKŁADZIE POSŁUGI KAPELANA
STATKÓW WYCIECZKOWYCH

PREACHING IN A MULTICULTURAL SOCIETY
ON THE EXAMPLE OF THE MINISTRY OF A CRUISE SHIP CHAPLAIN

Abstract. The article is the result of research in the field of pastoral theology. It deals with the preaching ministry of a cruise chaplain. This ministry is an example of service in a multicultural environment in which the chaplain is subordinate to lay people: the ship's captain and program director. His preaching is one of many cultural offers that are delivered to the participants of the trip. It is also a service performed for ship crew members representing many nations and having diverse social status.

Key words: Apostleship of the Sea People; chaplain; preaching.

WSTĘP

Duszpasterstwo i posługa słowa na statkach pasażerskich są stosunkowo słabo opisane w polskich publikacjach teologicznych. Istnieje praca doktorska poświęcona Duszpasterstwu Ludzi Morza w Polsce¹. Nie ma natomiast osobnej publikacji poświęconej pracy kapelana na statkach pasażerskich.

Ks. prof. dr hab. HENRYK SŁAWIŃSKI – homileta i pedagog, wykładowca na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie i w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie; Redaktor naczelny kwartalnika „Polonia Sacra”; Przewodniczący Stowarzyszenia Homiletów Polskich; Członek Komitetu Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk; Członek Zespołu Języka Religijnego Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk; członek Polskiego Towarzystwa Teologicznego; adres do korespondencji: ul. Smolenia 8, 30-864 Kraków; e-mail: henryk.slawinski@upjp2.edu.pl. ORCID 0000-0003-4290-6743.

¹ S. GADOWSKI, *Duszpasterstwo Ludzi Morza w Polsce. Studium teologicznopastoralne*, mps. Lublin 2012.

Warto podkreślić, że jest to ważny i bardzo specyficzny odcinek duszpasterskiej posługi Kościoła, będący odpowiedzią na popyt spowodowany mobilnością ludzi i dynamicznym rozwojem turystyki morskiej.

W ostatnich latach zainteresowanie rejsami wycieczkowymi nieustannie rosło, przynajmniej do wybuchu epidemii koronawirusa SARS CoV-2 wywołującego chorobę COVID-19 na początku 2020 r. Na przykład w 2009 r. liczba pasażerów rejsów oceanicznych na świecie wyniosła 17,8 milionów, a w kolejnych latach liczby pasażerów są następujące: 2010 – 19,1 mln; 2011 – 20,5; 2012 – 20,9; 2013 – 21,3; 2014 – 22,34; 2015 – 23,06; 2016 – 24,7/25,2; 2017 – 25,8/26,7. Według jeszcze prognozowanych danych liczba pasażerów przedstawia się następująco: 2018 – 27,2/28,2 mln; 2019 – 30². Tak więc w ostatnich pięciu latach udział pasażerów w rejsach wycieczkowych wzrósł o 20,5 procent, co sprawia, że wciąż budowane są nowe statki. Wysoki popyt, nadal przewyższający podaż, świadczy o stałym zainteresowaniu konsumentów podróżowaniem i sprawia, że jest to najlepiej rozwijająca się branża na rynku rekreacyjno-turystycznym³. Statki wycieczkowe wpływają do około tysiąca portów na świecie⁴. Popyt na rejsy wycieczkowe jest wyzwaniem do zwiększenia liczby duszpasterzy na statkach.

Obecnie największym statkiem pasażerskim jest „Symphony of the Sea” o tonażu 228081 GT, należący do kompanii Royal Caribbean Cruises Ltd. Jest on przewidziany do przewozu maksymalnie 6680 pasażerów, obsługiwanych przez międzynarodową załogę liczącą 2200 członków. Umieędzynarodowienie załogi dobrze ilustruje przykład podany przez Alfreda Matasa Pericé: już na niewielkim statku przystosowanym do przyjęcia 658 pasażerów załoga liczyła 353 osoby, które pochodziły z trzydziestu siedmiu krajów⁵.

² Por. THE FLORIDA-CARIBBEAN CRUISE ASSOCIATION, *2018 Cruise Industry Overview*, Pembroke Pines, Florida 2018, s. 2.

³ Por. tamże, s. 3.

⁴ Linie rejsowe zamówiły 50 kolejnych statków do wybudowania w latach 2018-2025, mających zapewnić miejsce dla 220 000 pasażerów. Por. THE FLORIDA-CARIBBEAN CRUISE ASSOCIATION, *2018 Cruise Industry Overview*, s. 1.

⁵ Liczba osób z poszczególnych krajów: Argentyna – 4, Austria – 2, Bośnia Hercegowina – 1, Brazylia – 10, Bułgaria – 1, Chile – 28, Chorwacja – 3, Dominikana – 5, Ekwador – 1, Filipiny – 83, Francja – 4, Grecja – 2, Granada – 1, Gwatemala – 12, Guyana 1, Hiszpania – 9, Honduras – 39, Indie – 14, Indonezja – 25, Jamajka – 1, Kolumbia – 40, Kostaryka – 2, Meksyk – 5, Nikaragua – 5, Panama – 9, Peru – 2, Polska – 2, Portugalia – 5, Rosja – 1, Rumunia – 15, Serbia – 2, Stany Zjednoczone – 1, Szwajcaria – 1, Turcja – 1, Ukraina – 2, Wenezuela – 2, Wielka Brytania – 7. Por. A.M. PERICÉ, *Dios también viaja en Crucero*, Editorial Edimurtra, Barcelona 2011, s. 7; APOSTLESHIP OF THE SEA OF THE UNITED STATES OF AMERICA, *Cruise Ship Priest Manual*, [b.w.], Dania-Florida 2016, s. 19.

Posługa słowa podczas rejsów wycieczkowych zasługuje na usystematyzowaną refleksję naukową, ponieważ brak badań w tym zakresie. Celem artykułu jest uzupełnienie tej luki i opisanie posługi słowa kapelana statków wycieczkowych jako przykładu głoszenia Ewangelii w wielokulturowym społeczeństwie, w którym duszpasterz nie ma władzy zarządzania, jak dzieje się to na przykład w parafii, a jest podporządkowany przełożonym świeckim i przyjmowany wyłącznie w charakterze gościa. Tok myśli będzie wyznaczony następującymi etapami. Najpierw opisane zostanie wielokulturowe grono uczestników rejsów wycieczkowych, następnie warunki przepowiadania Ewangelii podczas tych rejsów i wreszcie posługa kapelana jako głosiciela słowa Bożego.

1. UCZESTNICY REJSÓW WYCIECZKOWYCH JAKO PRZYKŁAD WIELOKULTUROWEGO SPOŁECZEŃSTWA

Uczestnicy rejsów wycieczkowych są reprezentacją zglobalizowanego i wielokulturowego świata. Gdy chodzi o narodowość pasażerów, według raportu Cruise Lines International Association w 2017 r. 11,9 mln pasażerów pochodziło ze Stanów Zjednoczonych, 2,4 mln z Chin, 2,19 mln z Niemiec, 1,93 mln z Wielkiej Brytanii, 1,34 mln z Australii, 0,92 mln z Kanady, 0,77 mln z Włoch, 0,51 mln z Hiszpanii, 0,5 mln z Francji, 0,45 mln z Brazylii⁶.

Statki wycieczkowe goszczą na swoim pokładzie ludzi reprezentujących kilkadziesiąt krajów, wyznających wiele różnych religii, posiadających zróżnicowane poglądy polityczne, a także różne zawody i status społeczny. Wśród podróżujących są zarówno wielopokoleniowe rodziny, młode małżeństwa, osoby samotne, ludzie wysportowani, ale też niepełnosprawni, nawet przykuci do wózków inwalidzkich, a wśród nich zarówno samodzielni, jak i całkowicie skazani na pomoc innych. Są też kameralne grupy podróżujących, które organizują rejsy czarterowe i chcą mieć kapelana na pokładzie.

Wielokulturową grupę pasażerów, dla których organizowane są rejsy, obsługuje międzynarodowa załoga statku. Na jej czele stoi kapitan, który przede wszystkim czuwa nad bezpieczeństwem pasażerów i załogi i kieruje statkiem tak, by dopłynął na czas do planowanych portów. Załogę statku tworzą też marynarze, którzy troszczą się o statek i wszystko, co na nim się znajduje oraz ci, którzy dbają o ludzi na statku: służby porządkowe, które

⁶ CRUISE LINES INTERNATIONAL ASSOCIATION, *2019 Cruise Trends & Industry Outlook*, [b.w i b.m.w.] 2019, s. 25.

rejestrują za pomocą elektronicznych kart każde wejście na pokład i zejście z niego, a także dyskretnie sprawdzają czy wszyscy zachowują zasady bezpieczeństwa i respektują reguły pobytu na statku⁷.

Ponieważ statek wycieczkowy jest swoistym pływającym, wysokiej klasy hotelem, każdorazowo jest na nim zatrudniony dyrektor programowy (ang. *cruise director*), którego zadaniem jest zapewnienie pasażerom możliwie najwięcej rozmaitych propozycji rekreacyjnych, edukacyjnych, kulturalnych i sportowych. Współpracuje z nim cały zespół ludzi. Składają się nań pracownicy organizujący wycieczki dla pasażerów, gdy statek przybywa do jakiegoś portu; specjaliści rozmaitych dziedzin potrafiący zainteresować słuchaczy konferencjami ze swojej dziedziny, jak na przykład informatycy, specjaliści od nawigacji, historycy, krajoznawcy; a także artyści solowi występujący na licznych małych scenach i zespoły artystyczne występujące dwukrotnie każdego wieczoru z godzinnym programem na dużej scenie, zajmującej część dwóch pokładów; trenerzy sportowi prowadzący zajęcia gimnastyczne w sali fitness, masażyści, pracownicy salonów kosmetycznych i spa, opiekunki do dzieci.

Ponadto na statku wycieczkowym są pracownicy kasyna i butików z ubraniami, kosmetykami, biżuterią. Jest też fotograf, który organizuje wystawy i konkursy fotograficzne wśród pasażerów, i na ich życzenie chętnie wykonuje pamiątkowe zdjęcia. Dość liczny jest personel odpowiadający za sprawy kulinarne: zapewniający przygotowanie posiłków i udostępnienie ich pasażerom i załozie w kilku restauracjach, barach, bufetach i kafejkach. Liczny jest też personel stewardów kabin odpowiedzialny za czystość na statku. Pasażerom i załozie towarzyszy personel medyczny, który ma do dyspozycji gabinety medyczne wyposażone w sprzęt niezbędny do udzielenia profesjonalnej pomocy lekarskiej i do ratowania życia⁸.

2. WARUNKI PRZEPOWIADANIA EWANGELII PODCZAS REJSÓW WYCIECZKOWYCH

Niektóre linie zabiegają również o zapewnienie opieki duszpasterskiej podczas rejsu. Wynika to między innymi z faktu, że część pasażerów w formularzu ewaluacyjnym, jaki każdy otrzymuje po rejsie, podkreśla ważną rolę posługi duszpasterskiej katolickiego kapłana. Niektórzy pasażerowie

⁷ We flocie handlowej zatrudnionych jest na świecie 1 200 000 marynarzy. Trudno zaś podać informację dotyczącą marynarzy na statkach pasażerskich. Por. E. PRACZ, *Morskie Duszpasterstwo*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 13, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2009, kol. 309.

⁸ Por. A.M. PERICÉ, *Dios también viaja en Crucero*, s. 6-7.

wręcz uzależniają swój udział w rejsie od tego czy jest na statku katolicki ksiądz celebrujący codziennie Mszę św. Bywają sytuacje, że pasażerowie organizują rejs grupowy i poszukują księdza, który by im towarzyszył, gotowi nawet pokryć koszty jego podróży samolotem i koszty rejsu. Prym wśród kompani starających się zapewnić stałą posługę duszpasterską na wszystkich swych statkach, i to niezależnie od okresu liturgicznego, wiezie linia Holland American. Z kolei linia Seabourn zabiega o to, by katolicki kapelan towarzyszył uczestnikom rejsu przynajmniej podczas najważniejszych okresów liturgicznych – Wielkanocy i Bożego Narodzenia wraz z Nowym Rokiem i Objawieniem Pańskim.

Na statkach linii Holland American zapewnione jest wszystko, co niezbędne do celebracji Mszy św.: ołtarz, księgi i paramenty liturgiczne, szaty dla kapłana, hostie i wino. W linii Seabourn kapelan sam musi zadbać o szaty liturgiczne. Pozostałe rzeczy są na statku. W tych samych pomieszczeniach przechowywane są księgi i śpiewniki katolickie, protestanckie i żydowskie. Na statku nie ma pomieszczenia przeznaczonego wyłącznie na kaplicę, choćby multireligijną, jaką można dostrzec na niejednym lotnisku. W zależności od liczby osób przychodzących na liturgię przygotowywane jest odpowiednie pomieszczenie. Zwykle jest to sala kinowa albo sala kameralnych spotkań i gier. W niej umieszczany jest pulpit służący za ambonę, a jeden ze stołów przeznaczony na ołtarz. W większe uroczystości nabożeństwa są sprawowane w głównej sali teatralnej.

3. KAPELAN – GŁOSICIEL SŁOWA I DUSZPASTERZ REJSÓW WYCIECZKOWYCH

Duszpasterz na statkach pasażerskich – które dziś służą nie tyle jako środek transportu, ale jako rejsy wycieczkowe – podejmuje posługę w ramach duszpasterstwa ludzi morza, które ma bardzo dobrze zorganizowaną ogólnoswiatową strukturę. Została ona określona najpierw przez papieża Piusa XI w liście *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers*⁹, a następnie zaktualizowana przez papieża Jana Pawła II w motu proprio o duszpasterstwie ludzi morza *Stella Maris*¹⁰. Od 1970 funkcjonowało ono w ramach ustano-

⁹ PIUS XI, *Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers. Approved and Blessed by his Holiness Pius XI*, Rome 17.04.1922, w: *Duc in altum, The Apostleship of the Sea*, Glasgow 1926, s. 1-4.

¹⁰ Por. E. PRACZ, *Morskie Duszpasterstwo*, kol. 309-310; TENŻE, *John Paul II's contribution to development of the Apostleship of the Sea*, „Polonia Sacra” 18 (2014), nr 3 (36), s. 95-107.

wionej przez papieża Pawła VI, listem *Apostolicae Caritatis*, Papieskiej Komisji Duszpasterskiej Troski o Migrantów i Ludzi w Drodze¹¹, którą Jan Paweł II podniósł, mocą konstytucji *Pastor Bonus*, do rangi papieskiej rady, nadając jej nazwę Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących¹². Jej kompetencje przejęła, począwszy od 1 stycznia 2017 r., na mocy listu apostolskiego papieża Franciszka *Humanam progressionem*, Dykasteria ds. Integralnego Rozwoju Człowieka¹³.

Duszpasterstwo ludzi morza, mające zasięg ogólnoświatowy, jest podzielone na dziewięć regionów: 1. Europy, 2. Afryki Atlantyckiej, 3. Afryki – Oceanu Indyjskiego, 4. Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej, 5. Azji Południowej, 6. Zatoki Perskiej, 7. Ameryki Łacińskiej, 8. Ameryki Północnej i Karaibów, 9. Australii i Oceanii¹⁴. Oprócz struktury ogólnoświatowej i regionalnej duszpasterstwo ludzi morza posiada także struktury krajowe, w których ważną rolę odgrywa biskup promotor, wyznaczony przez Konferencję Episkopatu kraju, oraz dyrektor krajowy, wspomagany przez współpracowników, wśród których są kapelani.

Kapelan to kapłan, którego opiece duszpasterskiej została powierzona określona wspólnota lub grupa ludzi. Tę posługę kapłan wykonuje według postanowień prawa kościelnego powszechnego lub partykularnego. Według *Słownika wyrazów obcych* nazwa „kapelan” wywodzi się z włoskiego *cappellano*, czyli dosłownie „duchowny kaplicowy” (od *cappella* – kaplica)¹⁵. Swoją etymologię nazwa „kapelan” zawdzięcza połowie płaszcza (*cappa*) św. Marcina z Tours, która była najpierw przechowywana przez grupę księży, nazywanych kapelanami, a dosłownie „noszącymi ubranie”, a potem jako relikwia strzeżona była w kaplicy królów francuskich. Nazwę „kapelanów” nadano kapłanom sprawującym czynności liturgiczne w kaplicach pała-

¹¹ PAWEŁ VI, List motu proprio *Apostolicae caritatis*, Rzym 19.03.1970, http://www.vatican.va/content/paul-vi/it/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19700319_apostolicae-caritatis.html (dostęp: 01.04.2020).

¹² JAN PAWEŁ II, Konstytucja *Pastor Bonus*, Rzym 8.06.1988, http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19880628_pastor-bonus.html (dostęp: 01.04.2020). Por. M. SITKO, *Struktura i Kompetencje Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących*, „Kościół i Prawo” 1 (2012), nr 14, s. 105-117.

¹³ FRANCISZEK, List apostolski motu proprio *Humanam progressionem*, Rzym 17.08.2016, https://w2.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanamprogressionem.html (dostęp: 01.04.2020).

¹⁴ Region Zatoki Perskiej (ang. Gulf States), obejmujący państwa tego rejonu, został wyodrębniony począwszy od 2006 r. Por. E. PRACZ, *Morskie Duszpasterstwo*, kol 310; TENŻE, *Duszpasterstwo ludzi morza w świetle współczesnego nauczania Kościoła*, [mps] Kraków 2010, s. 28.

¹⁵ E. SOBOL, *Słownik Wyrazów Obcych*, PWN, Warszawa 1995, s. 522.

cowych. Począwszy od papieża Innocentego III (1198-1216), swoich kapelanów mają papieże. W późniejszym czasie nazwa ta została rozszerzona na duszpasterza określonej grupy ludzi¹⁶.

Według Listu apostolskiego Jana Pawła II o Duszpasterstwie Ludzi Morza *Stella maris* kapelan ludzi morza powinien odznaczać się nienagannym życiem, gorliwością, roztropnością, dobrym zdrowiem oraz znajomością zarówno środowiska ludzi morza, jak i języków obcych. Obecnie międzynarodowym językiem ludzi morza jest angielski¹⁷. Kapelan na statku „jest zobowiązany udzielać pomocy duchowej wszystkim uczestnikom podróży od samego jej początku aż do zakończenia”¹⁸. Kapelan powinien pozostawać w dobrym i częstym kontakcie z ludźmi morza, dzięki czemu mógłby zdobywać wiedzę i gromadzić doświadczenia o środowisku, któremu służy. Ponadto musi mieć aktualizowany co roku list stwierdzający *good standing*, czyli brak moralnych zastrzeżeń ze strony przełożonego kościelnego: biskupa lub przełożonego zakonnego.

Skąd pasażerowie mogą się dowiedzieć, że płynie z nimi kapelan? Po przybyciu na statek kapelan daje się poznać przez strój duchowny. Aczkolwiek noszenie koszuli z koloratką i ewentualnie garnituru jest sugerowane kapelanowi tylko w dniu wejścia na pokład i w dniu ostatecznego opuszczenia statku, w czasie celebracji Mszy św., a ponadto podczas galowych posiłków i wydarzeń. Poza nabożeństwami i oficjalnymi spotkaniami albo uroczystymi posiłkami kapelan nie powinien się wyróżniać strojem. Każdego dnia, około godziny 20, dostarczany jest do kabin biuletyn zawierający harmonogram następnego dnia, w tym również informacje o Mszy św. i innych nabożeństwach, a także sugerowany *dress code* – rodzaj stroju, jaki należy nosić podczas posiłków, w sali widowiskowej i innych oficjalnych spotkań. Ubiór galowy sugerowany jest wszystkim zazwyczaj dwukrotnie podczas rejsu¹⁹. W rozpoznaniu kapelana pomocny jest noszony przez niego identyfikator (ang. *badge*), zawierający zdjęcie, imię i nazwisko oraz logo Apostleship of the Sea of the United States of America, w skrócie AOS-USA²⁰. Zdarza się, choć rzadko, że kapelan jest proszony o autoprezentację

¹⁶ Por. E. WILEMSKA, *Kapelan. Nazwa*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, kol. 650.

¹⁷ JAN PAWEŁ II, List apostolski motu proprio o Duszpasterstwie Ludzi Morza *Stella maris*, Rzym 31.01.1997, IV, 2.

¹⁸ Tamże, VII, 1.

¹⁹ Por. APOSTLESHIP OF THE SEA OF THE UNITED STATES OF AMERICA, *Cruise Ship Priest Manual*, s. 11.

²⁰ Por. tamże, s. 9.

za pomocą krótkiego vloga – filmu wideo. Na niektórych większych statkach podczas wielotygodniowych rejsów zdarza się, że w codziennym biuletynie dyrektor rejsu umieszcza artykuł o kapelanie²¹.

Kapelan na statku musi respektować określone reguły postępowania. Jest podporządkowany kapitanowi i oficerom statku, jak również dyrektorowi programowemu rejsu. Nie może przyjmować nikogo w swojej kabinie, a jej numer jest zaszyfrowany. Kontakt z kapelanem jest możliwy przez biuro obsługi klienta (ang. *Customer service desk* albo *Front desk Office*), które funkcjonują na statku przez całą dobę. Kapelan nie może też odwiedzać pasażerów w ich kabinach. Jeśli zostanie poproszony o udzielenie namaszczenia chorych w kabinie, informuje biuro obsługi klienta i prosi o asystencję kogoś z członków załogi²².

Kapelan nie może być człowiekiem konfliktowym. Musi go charakteryzować owartość na ludzi, niezależnie od ich pochodzenia, światopoglądu czy religii. Szczególnie w wielokulturowym i zsekularyzowanym środowisku ważna jest umiejętność inicjowania i prowadzenia dialogu z ludźmi, nawet z tymi, którzy są krytycznie nastawieni do Kościoła²³. Zarząd statku oczekuje, by kapelan kierował się rozsądkiem i skromnością wobec pasażerów, którzy płacą za wycieczkę. Z tego powodu nie powinien eksponować siebie w miejscach publicznych ani zajmować miejsca w pierwszym rzędzie podczas przedstawień kulturalnych, aby nikogo nie irytować zarówno na pokładzie, jak też poza nim²⁴. W wielokulturowym, nastawionym na konsumpcję i rozrywkę, głęboko zsekularyzowanym środowisku kapelan jest znakiem innej rzeczywistości. Jednym z istotnych jego zadań jest reprezentowanie wymiaru sacrum²⁵.

²¹ Por. tamże, s. 11.

²² Por. tamże; A.M. PERICÉ, *Dios también viaja en Crucero*, s. 39-46.

²³ Por. L. SZEWCZYK, *Preaching the word of God in a secularised community*, „Theologos. Theological Revue” 19 (2017), nr 2, s. 92; D. KWIATKOWSKI, *Prezbiter szafarzem sakramentów i głosicielem słowa Bożego w wybranych posoborowych dokumentach Kościoła*, „Liturgia Sacra” 20 (2014), nr 2, s. 359.

²⁴ Por. HOLLAND AMERICA LINE, *Guest Staff Program: Priest General Information*, [b.w.m.r.w.].

²⁵ Por. G. GRESHAKE, *Być kapłanem dzisiaj*, przeł. W. Szymona, W drodze, Kraków 2010, s. 374-375; R. PINDEL, *Kapłan. Pasjonat i specjalista od kontaktu z Bogiem*, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2010, s. 77.

4. POSŁUGA SŁOWA WŚRÓD PASAŻERÓW I ZAŁOGI WYCIECZKOWCÓW

Kapelan jest zawsze dyspozycyjny dla wszystkich, którzy chcą skorzystać z porady duszpasterskiej, spowiedzi czy też przyjąć sakrament namaszczenia chorych. Każdego dnia spotyka się z różnymi ludźmi, co wymaga od niego bycia świadkiem wiary w każdej chwili²⁶. Zgodnie ze swoją misją kapelan jest wezwany jako pierwszy do tego, by jego życie było całkowicie oddane służbie Słowu i głoszeniu Ewangelii²⁷. Powinna go charakteryzować pasja głoszenia Dobrej Nowiny, pragnienie prowadzenia słuchaczy do wspólnoty miłości z Bogiem oraz gotowość do poświęcenia dla słowa Bożego²⁸.

Do obowiązków kapelana należy codzienne odprawianie Mszy św. dla pasażerów, a w niedzielę – dodatkowej Mszy św. także dla załogi oraz, jeśli trzeba, przewodniczenie nabożeństwu ekumenicznemu, a ponadto odwiedziny chorych w infirmerii na statku, o ile sobie tego życzą. Innym obowiązkiem kapelana jest poradnictwo duszpasterskie, świadczone nie tylko samym katolikom, ale także innym ludziom z zastrzeżeniem, że niedopuszczalne jest uprawianie prozelityzmu. Jest to dlań wprost zabronione przez zarząd statku, ale i przez współczesne nauczanie Kościoła²⁹. Kościół bowiem „rozszerza się nie przez prozelityzm, ale «przez przyciąganie»”³⁰. Papież Franciszek przypomniał, że wszyscy ludzie mają prawo usłyszeć Ewangelię Chrystusa, a na chrześcijanach spoczywa radosny obowiązek jej głoszenia z uszanowaniem pełnej wolności słuchaczy. Również kapelan, w swoim przepowiadaniu i posłudze, musi uszanować wolność religijną i wolność sumienia innych osób³¹. Nie może nikogo nakłaniać do konwersji albo do przyjęcia określonych form pobożności. Jego głoszenie jest

²⁶ Zob. PH. MÜLLER, *Predigt ist Zeugnis. Grundlegung der Homiletik*, Herder, Freiburg im Breisgau–Basel–Wien 2007; G. SIWEK, *Kaznodzieja jako świadek*, w: *Sługa Słowa*, red. W. Przyczyna, Poligrafia Salezjańska, Kraków 1997, s. 81-108; J. TWARDY, *Skuteczność głoszenia słowa Bożego*, „Anamnesis” 10 (2004), nr 2, s. 105; L. SZEWCZYK, *Preaching*, s. 92-93; W. PRZYGODA, *Rola świadectwa w życiu i posłudze duszpasterzy w świetle nauczania Benedykta XVI*, „Verbum Vitae” 27 (2015), s. 269-270.

²⁷ Por. BENEDYKT XVI, *Verbum Domini*, 94.

²⁸ Por. S. DYK, *Kaznodziejstwo – misja, który wypływa z kapłańskiej tożsamości*, „Studia Pastoralne” 6 (2010), s. 80; A.M. PERICÉ, *Dios también viaja en Crucero*, s. 31-36.

²⁹ Por. APOSTLESHIP OF THE SEA OF THE UNITED STATES OF AMERICA, *Cruise Ship Priest Manual*, s. 12; L. GÓRKA, *Prozelityzm*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 16, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2012, k. 550-551.

³⁰ FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska Evangelii gaudium*, Rzym, 24.11.2013, 14.

³¹ Por. H. SŁAWIŃSKI, *Prawo do wolności religijnej i jego naruszenie we współczesnej Europie*, „Studia Włocławskie” 17 (2015), s. 295-310.

dzieleniem się radością i osobistą fascynacją osobą i zbawczym dziełem Chrystusa³².

Środowisko, w jakim kapelan duszpasterstwa ludzi morza spełnia posługę słowa, jest wielokulturowe. Taka sytuacja sprawia, że pełniona przezeń posługa słowa nabiera specyficznego charakteru w zależności od tego, do kogo się zwraca. Trzy konteksty zasługują tu na uwagę: przepowiadanie słowa Bożego dla pasażerów podczas Mszy św., głoszenie podczas nabożeństw ekumenicznych, przepowiadanie skierowane do członków załogi.

4.1. GŁOSZENIE SŁOWA BOŻEGO DLA PASAŻERÓW KATOLIKÓW

Głoszenie słowa Bożego do pasażerów w przewidzianym do tego czasie i miejscu jest mile widziane. Są bowiem ludzie, którzy bardzo sobie cenią sprawy wiary i nawet w czasie wakacji na statku poszukują oferty religijnej. Natomiast organizatorom rejsów zależy na klientach i pragną zapewnić pasażerom jak najlepsze warunki pobytu na statku, aby chętnie ponownie skorzystali z rejsów proponowanych przez firmę. W związku z tym posługa religijna jest traktowana jako jedna z wielu ofert spędzenia czasu na statku. Przepowiadanie słowa Bożego do pasażerów dokonuje się przede wszystkim podczas Mszy św. Zazwyczaj, gdy statek jest w porcie, Msza św. jest celebrowana dla pasażerów o godzinie 17.00, a gdy na morzu – o godzinie 8.00. Msza św. w wigilię niedzieli, czyli w sobotę wieczorem, jest przewidziana na godzinę 17.00.

Według *Guest Staff Program: Priest General Information*, które kapelan otrzymuje od zarządu linii oceanicznych, niezbędne jest uwzględnienie w posłudze słowa specyfiki środowiska statków wycieczkowych. Jako odpowiednie i pożądane przedstawia się przepowiadanie pozytywne, zachęcające i podnoszące na duchu. Treść przesłania powinna być skoncentrowana na Chrystusie i dziele zbawienia. Sugerowane jest też przepowiadanie o pięknie i innych walorach dzieła stworzenia Bożego, podejmowanie motywów dotyczących życia na morzu, a także planu podróży: religijnego, kulturowego i historycznego znaczenia odwiedzanych miejsc. Natomiast za niedopuszczalne i nieodpowiednie uznawane są komentarze o tematyce politycznej lub uwagi dotyczące wyglądu lub zachowania ludzi. W posłudze słowa wyraźnie zabronione jest dyskryminowanie kogokolwiek ze względu na rasę, kolor skóry, wiek, wyznanie, płeć, religię, stan cywilny, orientację

³² Por. FRANCISZEK, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, 14.

seksualną, niepełnosprawność pochodzenie etniczne lub przynależność narodową³³.

4.2. GŁOSZENIE SŁOWA BOŻEGO PODCZAS NABOŻEŃSTW EKUMENICZNYCH

Na osobne omówienie zasługuje posługa słowa kierowana do chrześcijan niekatolików, należących do różnych denominacji protestanckich. Jeśli nie ma żadnego lidera protestanckiego, obowiązkiem kapelana katolickiego jest przewodniczenie nabożeństwu dla wyznawców tych denominacji³⁴. Aby nie przyczynić się do powstania dystansu ani też nie stwarzać pozorów prozelityzmu, lepiej jest w takim kontekście, gdy katolicki kapelan nie zakłada swego oficjalnego stroju duchownego, wtedy bowiem jest odbierany jako jeden ze wspólnoty wierzących.

Trzeba pamiętać, że istnieje bardzo dużo różnych denominacji chrześcijańskich. Członkowie jednych wspólnot eklezjalnych cenią sobie nabożeństwa sprawowane według określonych rubryk, korzystają z lekcjonarza i śpiewników z hymnami, a reprezentanci innych wspólnot preferują maksymalną prostotę, spontaniczność, lekturę Pisma Świętego i towarzyszące jej świadectwo wiary. Należy zatem zachować roztropność i prosić uczestników nabożeństwa o wyrozumiałość dla siebie nawzajem.

Czas przeznaczony na nabożeństwo ekumeniczne, sprawowane najczęściej w formie liturgii słowa, to 30 minut. Podręcznik dla kapelanów duszpasterstw ludzi morza sugeruje, by liturgii słowa towarzyszyły hymny, modlitwy, czas refleksji i homilia³⁵.

Specyfiką przepowiadania we wspólnocie ekumenicznej jest konieczność odnoszenia się przez homilistę do wspólnych chrześcijańskich przekonań³⁶. Pomocna jest w tym zasada hierarchii prawd wiary, według której należy głosić przede wszystkim prawdy centralne. Należą do nich: prawda o jednym Bogu i trzech Osobach Bożych: Ojcu, Synu i Duchu Świętym; o Jezusie Chrystusie jako jedynym Zbawicielu ludzi, którzy przez nadużycie wolności żyją w grzechu i sami zbawić się nie mogą; o Duchu Świętym, który wypełnia serca wyznawców Chrystusa, łączy wszystkich we wspólnotę dzieci Bożych i umożliwia modlitwę.

³³ Por. HOLLAND AMERICA LINE, *Guest Staff Program: Priest General Information*, [b.m.r.w.].

³⁴ Por. tamże.

³⁵ Por. APOSTLESHIP OF THE SEA OF THE UNITED STATES OF AMERICA, *Cruise Ship Priest Manual*, s. 18.

³⁶ Por. tamże.

Bardzo ostrożnie należy wypowiadać się o Kościele. Warto pamiętać, że nie wszystkie wspólnoty eklezjalne dzielą katolickie, sakramentalne rozumienie Kościoła albo też rozumienie Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa. Pomocne są obrazy biblijne, chociażby takie jak lud Boży, winna latorośl zaszczerpiona w winnym krzewie, wspólnota. Należy mówić bardziej o Kościele jako wspólnocie wyznawców Chrystusa aniżeli sprawnie zorganizowanej instytucji, zarządzanej przez papieża i biskupów. Nie należy też proponować katolickich form pobożności ludowej. Tym, co łączy wszystkich chrześcijan, jest objawione słowo Boże zapisane w Piśmie Świętym. Przepowiadanie ekumeniczne powinno być zatem wybitnie biblijne. Może zawierać przykłady życia wiarą współczesnych wyznawców i świadków Chrystusa.

Wydane przez Papieską Radę ds. Jedności Chrześcijan *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* (25 marca 1993 r.) pozwala katolikom na przepowiadanie słowa Bożego w innych Kościołach i wspólnotach eklezjalnych³⁷, zaznaczając jednocześnie, że w czasie celebracji Mszy św. nie można powierzać głoszenia homilii członkom innego Kościoła lub wspólnoty eklezjalnej³⁸.

Choć takie sytuacje są rzadkie, może się jednak zdarzyć, że kapelan zostanie poproszony o uczestnictwo w żydowskim nabożeństwie szabatomym³⁹. Warto wtedy odnieść się do wspólnoty dziedzictwa, jakim jest wiara w jednego Boga i tkwiące głęboko w każdym ludzkim sercu, bardziej lub mniej uświadomiane, metafizyczne pragnienie sensu, które dla ludzi wierzącym jest niczym innym jak pragnieniem Boga (Ps 42,2-3)⁴⁰.

4.3. GŁOSZENIE SŁOWA BOŻEGO DO CZŁONKÓW ZAŁOGI STATKU

W niedzielę i ważne uroczystości kościelne, takie jak na przykład Boże Narodzenie czy Wielkanoc, jest przewidziana Msza św. dla załogi statku. Zwykle planowana jest ona na godzinę 23.15. Innej możliwości nie ma. Członkowie załogi mają każdego dnia bardzo wiele zadań do wykonania,

³⁷ PAPIESKA RADA DS. JEDNOŚCI CHRZEŚCIJAN, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, Rzym 1993, nr 118.

³⁸ Por. tamże, nr 134; H. SŁAWIŃSKI, *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, Wydawnictwo M, Kraków 2008, s. 76; TENŻE, *Homilia w zgromadzeniu eucharystycznym. Recepcja współczesnego nauczania Kościoła w „Dyrektorium homiletycznym”*, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2018, s. 69.

³⁹ APOSTLESHIP OF THE SEA OF THE UNITED STATES OF AMERICA, *Cruise Ship Priest Manual*, s. 18.

⁴⁰ Por. S. DYK, *Ewangelizacyjny charakter przepowiadania słowa Bożego*, „Przegląd Homiletyczny” 5-6 (2001/2002), s. 25-32.

a zasady pracy na statku nie pozwalają na to, by odwracać ich uwagę od ich zadań. Opieka duszpasterska dla członków załogi może być wykonywana jedynie wówczas, gdy nie mają oni żadnych innych prac zleconych do wykonania. Ponadto, mając świadomość, że załoga składa się z ludzi pochodzących z wielu krajów, kapelan musi dopilnować, aby jedna grupa etniczna nie dominowała nad pozostałymi w doborze hymnów czy spełniania posługi lektora⁴¹.

Członkowie załogi zazwyczaj zawierają kontrakty o pracę na okres od sześciu do dwunastu miesięcy, z ewentualną możliwością przedłużania. Dzień pracy to dwanaście, a niekiedy nawet szesnaście godzin, przy czym pracownicy poddani są rygorystycznym normom zachowania⁴². W tym czasie są z dala od swoich rodzin, małżonków i dzieci, a także od częstego sakramentalnego i duchowego życia wspólnoty Kościoła. Ta szczególna sytuacja domaga się dostrzeżenia w słowie kierowanym do nich przez duszpasterza.

Sprawą wielkiej wagi jest uprzejmość kaznodziei, okazanie szacunku dla ludzkiej godności członków załogi statku oraz uznanie dla ich pracy. Oczekuje się, by kapelan swoimi słowami tworzył atmosferę, w której członkowie załogi nie będą traktowani jako pracownicy, ale jako brat lub siostra w Chrystusie. Za godne uznania uważa się wyrażanie wdzięczności za obecność członków załogi i ich chrześcijańskie świadectwo⁴³.

PODSUMOWANIE

Kontekst zamkniętego, wielokulturowego środowiska, w jakim znajduje się kapelan duszpasterstwa ludzi morza podczas rejsu wycieczkowego, sprawia, że w różnych momentach dnia spotyka się on z różnymi ludźmi, wierzącymi i niewierzącymi, chrześcijanami i żydami, ateistami i ludźmi poszukującymi Boga, ale też z ludźmi obojętnymi na sprawy religijne oraz wrogo nastawionymi do Kościoła. Kapelanowi nie wolno tworzyć atmosfery konfliktów i napięć. Jego zadanie jest wręcz odwrotne – ma pomagać w tworzeniu atmosfery wzajemnej życzliwości, serdeczności, miłości, wdzięczności, wzajemnego szacunku i gotowości do pomocy i współpracy. Uprzejmość w różnych sytuacjach stwarza kapelanowi okazję do poinformowania

⁴¹ APOSTLESHIP OF THE SEA OF THE UNITED STATES OF AMERICA, *Cruise Ship Priest Manual*, s. 20.

⁴² Por. A.M. PERICÉ, *Dios también viaja en Crucero*, s. 8.

⁴³ APOSTLESHIP OF THE SEA OF THE UNITED STATES OF AMERICA, *Cruise Ship Priest Manual*, s. 19.

o nabożeństwach, które mają miejsce na statku, a także o swojej posłudze duszpasterskiej.

Kapelan na statku pełni unikatową funkcję. Nie jest ani pasażerem, ani członkiem załogi na kontrakcie. Swoją funkcję gościa-kapłana wypełnia bezinteresownie, w ramach wolontariatu, bez prawa do jakiegokolwiek rekompensaty za wkładany trud. Sam też pokrywa koszty podróży do portów, w których rejs się rozpoczyna i kończy. Jest obsługiwany jak pasażer, a przez pasażerów postrzegany jako członek załogi. Jest podporządkowany osobom odpowiedzialnym za organizację życia na statku i poddawany ewaluacji. Kapelan funkcjonuje w środowisku świeckim, gdzie nie ma stałej kaplicy i nigdzie nie umieszcza się symboli religijnych. To kapelan jest najwidoczniejszym religijnym znakiem. Pełniona przez niego posługa słowa jest jedną z wielu ofert służących twórcemu i budującemu przeżyciu rejsu przez pasażerów. Kapelan musi uszanować ich wolność. Może się cieszyć obecnością tych, którzy chcą brać udział w nabożeństwach i słuchać jego nauczania, nie czyniąc komukolwiek wyrzutów z powodu nieobecności.

W specyficznych warunkach posługi na statku ewidentnie widać, jak trafne są wypracowane przez współczesną teologię homiletyczną i nauczanie Kościoła zasady głoszenia Ewangelii: chrystocentryzm, powstrzymanie się kaznodziei od moralizowania, pozytywne głoszenie orędzia zbawienia, ekumeniczny wymiar przepowiadania. W wielokulturowym środowisku na statku pasażerskim kapelan nigdy nie jest w centrum. Nie do niej nawet należy wyznaczanie czasu nabożeństw. Musi się pod tym względem podporządkować innym decydom. Jego posługa jest jednak bardzo potrzebna: jest człowiekiem na służbie, w ciągłej gotowości, dyspozycyjny dla gorliwych chrześcijan i dla tych, którzy chcą rozpocząć na nowo relację z Panem Bogiem przez posługę Kościoła. W pluralistycznym, wielokulturowym świecie jest świadkiem świata niewidzialnego, stworzonego przez Boga i odkupionego przez Syna Bożego, Jezusa Chrystusa.

BIBLIOGRAFIA

- APOSTLESHIP OF THE SEA OF THE UNITED STATES OF AMERICA, Cruise Ship Priest Manual, [b.w.], Dania-Florida 2016.
- BENEDYKT XVI, Adhortacja apostolska *Verbum Domini*, Rzym 30.09.2010, Pallottinum, Poznań 2010.
- CRUISE LINES INTERNATIONAL ASSOCIATION, 2019 Cruise Trends & Industry Outlook, [b.w. m.w.], 2019.

- DYK S., Ewangelizacyjny charakter przepowiadania słowa Bożego, „Przegląd Homiletyczny” 5-6 (2001/2002), s. 25-32.
- DYK S., Kaznodziejstwo – misja, który wypływa z kapłańskiej tożsamości, „Studia Pastoralne” 6 (2010), s. 75-86.
- FRANCISZEK, Adhortacja apostołska *Evangelii gaudium*, Rzym 24.11.2013, Wydawnictwo M, Kraków 2013.
- FRANCISZEK, List apostołski motu proprio *Humanam progressionem*, Rzym 17.08.2016, https://w2.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160817_humanam-progressionem.html (dostęp: 01.04.2020).
- GADOWSKI S., Duszpasterstwo Ludzi Morza w Polsce. Studium teologiczno-pastoralne, [mps] Lublin 2012.
- GÓRKA L., Prozelityzm, w: Encyklopedia katolicka, t. 16, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2012, kol. 550-551.
- GRESHAKE G., Być kapłanem dzisiaj, W drodze, Kraków 2010.
- HOLLAND AMERICA LINE, Guest Staff Program. Priest General Information, [b.w.m.r.w.].
- JAN PAWEŁ II, Konstytucja *Pastor Bonus*, Rzym, 28.06.1988, http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_constitutions/documents/hf_jp-ii_apc_19880628_pastor-bonus.html (dostęp: 01.04.2020).
- JAN PAWEŁ II, List apostołski motu proprio o Duszpasterstwie Ludzi Morza *Stella maris*, Rzym 31.01.1997, <http://aos-pl.org/?q=node/58> (dostęp: 01.04.2020).
- KWIATKOWSKI D., Prezbiter szafarzem sakramentów i głosicielem słowa Bożego w wybranych posoborowych dokumentach Kościoła, „Liturgia Sacra” 20 (2014), nr 2, s. 349-363.
- MÜLLER PH., Predigt ist Zeugnis. Grundlegung der Homiletik, Herder, Freiburg im Breisgau-Basel-Wien 2007.
- PAPIESKA RADA DS. JEDNOŚCI CHRZEŚCIAN, Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu, Rzym 25.03.1993.
- PAWEŁ VI, List motu proprio *Apostolicae Caritatis*, Rzym, 19.03.1970, http://www.vatican.va/content/paul-vi/it/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motuproprio_19700319_apostolicae-caritatis.html (dostęp: 01.04.2020).
- PERICÉ A.M. [Alfred Matas], Dios también viaja en Crucero, Editorial Edimurtra, Barcelona 2011.
- PINDEL R., Kapłan. Pasjonat i specjalista od kontaktu z Bogiem, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2010.
- PIUS XI, Apostleship of the Sea for Catholic Seafarers. Approved and Blessed by his Holiness Pius XI, w: Duc in altum, The Apostleship of the Sea, [b.w.], Glasgow 1926, s. 1-4.
- PRACZ E., Duszpasterstwo ludzi morza w świetle współczesnego nauczania Kościoła, [mps] Kraków 2010.
- PRACZ E., Morskie Duszpasterstwo, w: Encyklopedia katolicka, t. 13, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2009, kol. 309-310.
- PRACZ E., John Paul II's contribution to development of the Apostleship of the Sea, „Polonia Sacra” 18 (2014) 3 (36), s. 95-107
- PRZYGODA W., Rola świadectwa w życiu i posłudze duszpasterzy w świetle nauczania Benedykta XVI, „Verbum Vitae” 27 (2015), s. 251-274.
- SITKO M., Struktura i Kompetencje Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, „Kościoł i Prawo” 1 (2012), nr 14, s. 105-117.

- SIWEK G., Kaznodzieja jako świadek, w: *Sługa Słowa*, red. W. Przyczyna, Poligrafia Salezjańska, Kraków 1997, s. 81-108.
- SŁAWIŃSKI H., Homilia w zgromadzeniu eucharystycznym. Recepcja współczesnego nauczania Kościoła w „Dyrektorium homiletycznym”, *Ancilla Verbi*, t. 7, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2018.
- SŁAWIŃSKI H., Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim, Wydawnictwo M, Kraków 2008.
- SŁAWIŃSKI H., Prawo do wolności religijnej i jego naruszenie we współczesnej Europie, „*Studia Włocławskie*” 17 (2015), s. 295-310.
- SOBOL E., *Słownik Wyrazów Obcych*, PWN, Warszawa 1995.
- SZEWczyk L., Preaching the word of God in a secularised community, „*Theologos. Theological Revue*” 19 (2017), nr 2, s. 88-99.
- THE FLORIDA-CARIBBEAN CRUISE ASSOCIATION, 2018 Cruise Industry Overview, Pembroke Pines, Florida 2018.
- TWARDY J., Skuteczność głoszenia słowa Bożego, „*Anamnesis*” 10 (2004), nr 2, s. 100-108.
- WILEMSKA E., Kapelan. Nazwa, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, kol. 650-651.

GŁOSZENIE EWANGELII W WIELOKULTUROWYM SPOŁECZEŃSTWIE NA PRZYKŁADZIE POSŁUGI KAPELANA STATKÓW WYCIECZKOWYCH

Streszczenie

Artykuł jest owocem badań z zakresu teologii pastoralnej. Traktuje on o posłudze słowa pełnionej przez kapelana rejsów wycieczkowych. Jest to przykład posługi w środowisku wielokulturowym, w którym kapelan jest podporządkowany osobom świeckim: kapitanowi statku i dyrektorowi programowemu. Jego przepowiadanie jest jedną spośród wielu ofert, jakie są dostarczane uczestnikom wycieczki. Jest to też posługa pełniona dla członków załogi statku, reprezentujących wiele narodów i zróżnicowany status społeczny.

Słowa kluczowe: Duszpasterstwo Ludzi Morza; kapelan; przepowiadanie.